

DUŠEVNÍ PORUCHA PODLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKA SE ZVLÁŠTNÍM ZŘETELEM K DĚDICKÉMU PRÁVU

ДУШЕВНОЕ РАССТРОЙСТВО ПО ГРАЖДАНСКОМУ КОДЕКСУ,
В ОСОБЕННОСТИ ПО ОТНОШЕНИЮ К НАСЛЕДСТВЕННОМУ ПРАВУ

DIE GEISTESSTÖRUNG NACH DEM BÜRGERLICHEN GESETZBUCH, MIT
BESONDERER RÜCKSICHT AUF DAS ERBRECHT

JIŘÍ ŠVESTKA

I. S pojmem duševní porucha se setkáváme na různých místech občanského zákoníka a též v jeho páté části, kde je upraveno dědické právo (§§ 509—561 obč. zák.).

Občanský zákoník nezná dělení na osoby choromyslné (Geistesranke) a slabomyslné (Geistesschwache) tak, jak je znal obecný zákoník občanský z roku 1811 resp. řád o zbavení svéprávnosti č. 207/1916 ř. z.¹⁾ Toto dělení postrádalo jakékoli logické odůvodnění, neboť sotva si lze představit slabomyslnou osobu, o které by mohl lékař-psychiatr prohlásit, že není duševně chorá.

Náš občanský zákoník hovoří pouze o osobách stížených duševní poruchou,²⁾ která může mít různé právní následky, podle toho, zda je přechodného rázu či trvalá.

Obě formy duševní poruchy mají dalekosáhlý význam s hlediska způsobilosti k právním úkonům (svéprávnosti).

Účelem této práce je proto podat některé úvahy o právních následcích právních úkonů učiněných osobami stíženými duševní poruchou se zvláštním zřetelem k dědickému právu.

¹⁾ O významu duševních chorob ustanovoval před účinností nového občanského zákoníka obecný zákoník občanský z roku 1811. V tomto směru byl však podstatně doplněn a modifikován zmíněným řádem o zbavení svéprávnosti (císařské nařízení ze dne 28. 6. 1916, č. 207 ř. z.).

²⁾ Sám pojem duševní poruchy je značně široký a neúplně vymezený. Knobloch-Knoblochová ve své práci *Soudní psychiatrie* (Orbis, Praha 1957, str. 13) pod něj zahrnuje „nejrůznější duševní stavy, jejichž znakem je to, že trpí buď jedinec a jeho zájmy, nebo jeho chováním trpí jeho okolí, nebo trpí on nebo jeho okolí“.

Nejprve se ovšem bude nutno zabývat významem duševní poruchy v občanském zákoníku všeobecně.

II. O trvalé duševní poruše se především hovoří v ustanoveních §§ 15, 16 obč. zák. pod marginální rubrikou „Zbavení svéprávnosti“.³⁾

Občanský zákoník rozeznává zbavení svéprávnosti zcela nebo částečně.

Oba způsoby zbavení svéprávnosti mají zejména společné to, že:

a) *sledují ochranu osoby chráněnce a jeho majetkových práv,*

b) *mohou být vysloveny toliko soudem, který rozhoduje v senátě usnesením* (srov. §§ 281 a násl. o. s. ř.).

Osoby zbavené svéprávnosti zcela nebo částečně jsou nesvéprávné na základě pravomocného soudního usnesení. To je rozdíl od osob, které jsou nesvéprávné vzhledem k svému věku. Poslední jsou nesvéprávné ex lege, a to tak dlouho, pokud překážka (nedostatek věku) neodpadne. Plné nebo částečné svéprávnosti nabývají ipso iure již počínaje dnem, kdy odpadla překážka, vylučující je buď plně nebo částečně ze způsobilosti k právním úkonům (srov. § 85 odst. 1 obč. zák.). Kdo je však nesvéprávný proto, že je zbaven soudem zcela nebo částečně svéprávnosti, zůstává jím tak dlouho, pokud usnesení o zbavení svéprávnosti nebylo zrušeno novým pravomocným soudním rozhodnutím, bez ohledu na to, zda už je duševně zdravý či nikoliv.

c) *Takovýmto osobám se obligatorně ustanoví opatrovník (kurátor) srov. § 61 odst. 1 obč. zák.*

Podle § 61 odst. 2 obč. zák. se ještě dříve než dojde k zbavení svéprávnosti ustanoví osobám, u kterých je zahájeno řízení o zbavení svéprávnosti anebo které byly se souhlasem soudu přijaty do psychiatrické léčebny, opatrovník, ovšem pouze tehdy, je-li toho třeba k ochraně jejich práv.⁴⁾

Oba způsoby zbavení svéprávnosti mají dále společné to, že

d) *právní mocí rozhodnutí zaniká u manželů zákonné majetkové společenství (§ 25 odst. 2 rod. zák.) a konečně, že*

³⁾ Nutno podotknout, že výraz „zbavení svéprávnosti“ užitý zákonodárcem není zcela výstižný. Pouze tam, kde určitá fyzická osoba, dosud svéprávná, bude pro duševní poruchu trvalého rázu zcela zbavena způsobilosti k právním úkonům a její vůle nahrazena vůlí opatrovníkovou, bude možno mluvit o zbavení svéprávnosti v pravém slova smyslu. V ostatních případech půjde jen o omezení způsobilosti k právním úkonům.

⁴⁾ Náš občanský zákoník nezná institut zákonného zástupce zvaného podpůrce, který byl podle řádu o zbavení svéprávnosti ustanovován osobám částečně zbaveným svéprávnosti.

e) zbavení svéprávnosti, je-li řízení zahájeno, musí být vysloveno, jsou-li dány podmínky §§ 15 a 16 obč. zák.

Srovnáme-li textaci ustanovení §§ 15 a 16 obč. zák., zdálo by se, že oba způsoby zbavení svéprávnosti mají ještě dalšího společného jmenovatele v tom, že oba vyžadují, aby osoba byla postižena duševní poruchou nikoli jen přechodnou.

Takovýto výklad by byl ovšem nepřesný, neboť by bral v úvahu pouze lékařské kritérium (duševní porucha) a zcela by opomíjel kritérium právní (neschopnost obstarat si své věci vůbec nebo náležitě), ač při posouzení otázky, zda má být určitá osoba zbavena svéprávnosti či nikoli, nutno vycházet z dialektického spojení obou těchto kritérií. Z dikce ustanovení §§ 15, 16 obč. zák. je zcela jasně patrné, že právní kritérium u obou způsobů zbavení svéprávnosti je různé. Z toho se podává, že musí být různé i lékařské kritérium, a to v tom smyslu, že sice u obou způsobů jde vždy o trvalou duševní poruchu, u osob zcela zbavených svéprávnosti však je zmíněná porucha větší intensity a ovlivňuje daleko více duševní stav takové osoby.

K tomu tedy, aby byla fyzická osoba zbavena zcela nebo částečně svéprávnosti, musí být dána kumulativně jak duševní porucha nebo navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů, tak neschopnost obstarat si své věci vůbec nebo náležitě. A contrario, osoba, která chápe a je schopna řídit své jednání, je způsobilá k právním úkonům, přestože trpí těžkou a nevyléčitelnou duševní chorobou.⁵⁾

Předpoklady a následky zbavení svéprávnosti zcela nebo částečně jsou však různé.

Pokud se týče předpokladů, pak:

a) zcela zbavit svéprávnosti pro duševní poruchu nikoliv jen přechodnou (lékařské kritérium), pro kterou si nedovede obstarat své věci vůbec (právní kritérium) lze jen osobu starší šesti let.⁶⁾

b) Částečně zbavit svéprávnosti lze jen osobu zletilou, která si pro duševní poruchu nikoliv jen přechodnou nebo pro navyklé nadměrné

⁵⁾ V. P. Serbskij: *Sudebnaja psychopatologija*, Moskva 1892, str. 135.

⁶⁾ Obstaráním věcí se rozumí samostatné jednání osoby v její právní sféře, jako na př. nabývání práv, zavazování se, spravování svého majetku, pořizování závětí a pod.

požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů nedovede obstarat své věci náležitě.

Pokud jde o další důvody částečného zbavení svéprávnosti vedle duševní poruchy, musí být splněny tyto tři podmínky:

1. navyklé,
2. nadměrné požívání,
3. alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů.

Ad 1. Navyklým požíváním se rozumí požívání častější a současně periodické, na př. pravidelně každý druhý den, každý týden a pod. Nestačilo by tedy pouze občasná požití na př. alkoholického nápoje.

Ad. 2. Nadměrným požíváním je požívání takových dávek, které přesahují obvyklou míru, přihlížejíc jednak k stupni škodlivosti alkoholického nápoje anebo omamného prostředku či jedu, jednak k poživatelovu tělesnému stavu.

Nabízí se též otázka, zda by bylo možno částečně zbavit svéprávnosti osobu mladší 18 let, která se stane zletilou uzavřením manželství (srov. § 10 odst. 2 obč. zák.). Soudím, že to možné je. Ustanovení § 16 obč. zák. totiž nehovoří o tom, že částečně lze zbavit svéprávnosti osobu starší 18 let, nýbrž toho, kdo je zletilý. A zletilosti se též nabývá uzavřením manželství. V souvislosti s tím vzniká otázka mající též význam pro náš výklad, a sice, zda u těchto osob je předpokladem nabytí zletilosti vedle faktu uzavření manželství též souhlas soudu. Je nepochybné, že nikoli. Souhlas soudu má význam toliko potud, zda jde o platné manželství (*matrimonium, iustum*) či neplatné manželství (*matrimonium nullum*). Tomu zřetelně nasvědčuje zejména systematické zařazení § 11 zák. č. 265/1949 Sb. o právu platného (pojednávající o souhlasu soudu) do případů vylučujících vznik platného manželství.⁷⁾

Tento výklad je dále podporován druhou větou § 10 odst. 2 obč. zák., kde se stanoví, že takováto osoba nepozbude zletilosti ani zánikem manželství, ani bude-li manželství prohlášeno za neplatné (právě třeba pro nedostatek souhlasu soudu).

Také následky obou způsobů zbavení svéprávnosti jsou různé:

- a) Osoby zcela zbavené svéprávnosti pravomocným soudním rozhodnutím jsou co do způsobilosti k právním úkonům postaveny na

⁷⁾ Uváděný příklad se v praxi asi ztěžší vyskytné. Leč úplně jej též nelze vyloučit.

roveň osobám mladším 6 let a jednají za ně tudíž jejich zákonní zástupci opatrovníci (§ 61 odst. 1 obč. zák.).

Práva a povinnosti opatrovníků nejsou v občanském zákoníku výslovně vymezeny, avšak vzhledem k ustanovení § 65 obč. zák., kde se stanoví, že se na opatrovnictví užijí jinak přiměřeně ustanovení o poručenství obsaženém v zákoně o právu rodinném, lze vyvodit, že práva a povinnosti opatrovníků se přiměřeně rovnají právům a povinnostem poručníků. To znamená, že i opatrovníci pečují o osobu opatrovance a jeho majetek, že si ve všech důležitějších věcech, ať již jde o osobu opatrovance či o správu jeho majetku, musí vyžadovat souhlasu soudu, že odpovídají opatrovanci za škodu, kterou mu při výkonu opatrovnictví způsobili, a pod.

b) Osoby částečně zbavené svéprávnosti jsou postaveny naroveň osobám starším 15 let a mladším 18 let, takže mohou samy uzavírat pracovní smlouvy a nakládat s odměnou za vlastní práci (§ 12 odst. 2 obč. zák.). V ostatních případech jednají též samy, — avšak k platnosti jejich právních úkonů je třeba přivolení opatrovníka (srov. § 13 odst. 2 v souvislosti s § 14 obč. zák.).

Jak vyplývá z § 13 obč. zák. tedy jsou, osoby zbavené zcela nebo částečně svéprávnosti okamžikem právní moci rozhodnutí nezpůsobilé k právním úkonům buď vůbec nebo jsou k právním úkonům způsobilé pouze částečně.

Totéž ustanovení však v odstavci prvním i druhém současně hovoří o tom, že k právním úkonům je zcela nebo částečně nezpůsobilý také ten, kdo si pro duševní poruchu není schopen obstarat své věci buď vůbec nebo náležitě, aniž by byl současně zbaven svéprávnosti.

Tu se již nehovoří o tom, jaké povahy musí být duševní porucha, zda trvalého rázu či přechodná.

Z toho, že zákonodárce použil toliko výrazu duševní porucha, lze právem usuzovat, že tu měl na mysli obě formy duševní poruchy, jak trvalou, tak přechodnou, a že tedy obě znamenají ztrátu či omezení způsobilosti k právním úkonům, pokud osoba jimi postižená si není schopna v důsledku nich obstarat své věci vůbec nebo náležitě.

Z předcházejícího výkladu možno tedy učinit tento závěr:

1. Zcela nezpůsobilý k právním úkonům je ten, kdo byl zcela zbaven svéprávnosti, dále ten, kdo sice zbaven svéprávnosti zcela nebyl,

avšak trpěl v době uzavření právního úkonu trvalou či přechodnou duševní poruchou, pro kterou si nedovedl obstarat své věci vůbec.

2. Částečně nezpůsobilý k právním úkonům je ten, kdo byl částečně zbaven svéprávnosti a dále ten, kdo sice částečně zbaven svéprávnosti nebyl, ale trpěl v době provedení právního úkonu duševní poruchou trvalého rázu nebo i jen duševní poruchou přechodnou, pro kterou si nedovedl obstarat své věci náležitě.

III. Již z úvodu jasně vyplývá, jaký má duševní porucha dalekosáhlý význam s hlediska způsobilosti k právním úkonům.

Po výkladu, který jsme učinili, nyní zkoumejme, jaké konkrétní právní následky nastanou v případě, že právní úkon provede osoba postižená trvalou duševní poruchou.

Při tom je třeba rozeznávat jednak, zda dotyčná osoba je postižena trvalou duševní poruchou, pro kterou si nedovede obstarat své věci vůbec, nebo trvalou duševní poruchou či navyklým nadměrným požíváním alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů, z kteréhož důvodu si není schopna obstarat své věci náležitě. Současné má dalekosáhlý význam, zda z těchto důvodů došlo k soudnímu rozhodnutí o zbavení svéprávnosti či nikoli. (O právních následcích právních úkonů osob postižených duševní poruchou jen přechodnou bude pojednáno později.) Při takovémto postupu dostaneme tyto čtyři druhy možných případů:

A. Právní úkon učiní osoba, která si pro duševní poruchu, jež není přechodného rázu, není schopna obstarávat své věci vůbec. Je při tom zbavena zcela svéprávnosti pravomocným soudním rozhodnutím.

Právní úkon takovéto osoby je neplatný, neboť byl učiněn někým, kdo nebyl způsobilý k právním úkonům (srov. § 32 v souvislosti s § 13 obč. zák.). Jde o tak zvanou absolutní neplatnost právního úkonu, což znamená, že soud jej prohlásí za neplatný buď z úřední povinnosti (ex officio), nebo na návrh kterékoliv třetí osoby nebo prokurátora (srov. § 6 odst. 3 o. s. ř.). K prohlášení takovéhoho právního úkonu za neplatný postačí, bude-li prokázáno, že byl učiněn osobou, která je soudně zcela zbavena svéprávnosti. Není třeba prokazovat nezpůsobilost této osoby obstarat si své věci. Ta bude prokázána zjištěním existence pravomocného soudního rozhodnutí o úplném zbavení svéprávnosti.

Osoby zcela zbavené svéprávnosti nejsou tedy samy vůbec schopny vlastními úkony se zavazovat a nabývat práv. Za ně jedná jejich zákonný zástupce, t. j. opatrovník. Vzhledem k tomu, že opatrovník jedná v takovýchto případech za osobu zcela zbavenou svéprávnosti, je vyloučena ratihabie právního úkonu učiněného takovouto osobou, t. zn. jeho dodatečné schválení opatrovníkem.

Není tu totiž po právu co dodatečně schvalovat, neboť projev takovéto osoby není vůbec projevem vůle v právním smyslu, je právně irrelevantní. „Dodatečné schválení“ opatrovníkem, pokud by mělo náležitosti dotyčného právního úkonu, by bylo jednáním zákonného zástupce, samého ovšem s účinky ex nunc.

Soud by nemohl připustit protidůkaz o tom, že osoba zcela zbavená svéprávnosti jednala v době právního úkonu v tak zvaném světlém okamžiku (in lucido intervallo.⁸⁾

Lze se domnívat, že u osob zcela zbavených svéprávnosti nepřicházejí t. zv. světlé okamžiky v úvahu. Tomuto názoru nasvědčuje jednak úvaha s hlediska lékařského, jednak s hlediska právního.

Dojde-li totiž u někoho k zbavení svéprávnosti zcela, stane se tak na základě řízení, pro jehož závěr je podkladem především posudek o duševním stavu vyšetřovaného, podaný dvěma znalci — lékaři, z nichž alespoň jeden musí být psychiatr. Zjistí-li lékaři existenci duševní poruchy trvalého rázu, která brání dotyčné osobě obstarávat si své záležitosti vůbec, a soud vynese na základě toho výrok o zbavení svéprávnosti, lze soudit, že vzhledem k povaze, intenzitě a trvání takto zjištěné duševní poruchy nepřichází existence t. zv. světlých okamžiků, ostatně vždy velmi problematických, v úvahu.

Tomu odpovídá i právní hledisko zaujaté naším občanským zákoníkem, který v případě, že je někdo zcela zbaven svéprávnosti, stanoví jeho úplnou nezpůsobilost k právním úkonům a to ve formě nevyvratitelné právní domněnky.⁹⁾

B. Právní úkon učiní osoba, která si pro duševní poruchu jež není přechodného rázu, není schopna obstarat vůbec své

⁸⁾ Světlým okamžikem (lucidum intervallum) se rozumí krátké období v průběhu duševní choroby, během něhož se duševní porucha neprojevuje, a kdy podle názoru pozorovatelů je jednající duševně zdrav a tedy schopen právních úkonů (srv. Knobloch-Knoblochová, cit. práce, str. 29).

⁹⁾ Právě tak soudí S. N. Bratus: *Subjekty graždanskogo prava*, Moskva 1952.

věci. K soudnímu výroku o zbavení svéprávnosti zcela však u ní nedošlo.

Také právní úkon této osoby je absolutně neplatný. Na rozdíl od případu uvedeného sub A. bude však procesní postavení toho, kdo se domáhá prohlášení neplatnosti právního úkonu, horší. Jestliže v prvním případě stačilo k prohlášení neplatnosti právního úkonu zjištění existence pravomocného soudního rozhodnutí o úplném zbavení svéprávnosti jednající osoby, bude v tomto případě nutno dokazovat, že uvedená osoba byla v době uzavření právního úkonu stížena duševní poruchou nikoli jen přechodnou, pro kterou si nebyla schopna sama obstarávat své věci vůbec.

V případě neprokázání této skutečnosti bude právní úkon platný. Důkazní povinnost a důkazní břemeno tu stíhá toho, kdo platnost právního úkonu napadá. Nelze ovšem vyloučit protidůkaz o tom, že jednající osoba duševní poruchou vůbec netrpí nebo trpí-li, že si je sama schopna své věci obstarat. Vzhledem k tomu, že nedošlo k soudnímu výroku o zbavení svéprávnosti, nelze theoreticky ani prakticky vyloučit dokonce protidůkaz, že osoba v době učiněného právního úkonu jednala ve světlém okamžiku.¹⁰⁾ Není třeba zdůrazňovat, že tento důkaz bude nanejvýš obtížný a že jeho úspěšnost bude záviset především na posudku znalců — lékařů.

C. Právní úkon učiní osoba, která si pro duševní poruchu nikoli jen přechodnou nebo pro navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů není schopna sama obstarat své věci náležitě. Je přitom částečně zbavena svéprávnosti pravomocným soudním rozhodnutím.

Jelikož osoba částečně zbavená svéprávnosti je postavena co do způsobilosti k právním úkonům na roveň osobám starším 15 let a mladším 18 let, musíme nejprve s hlediska posouzení platnosti či neplatnosti právního úkonu zkoumat, zda jde o úkon, který je takováto osoba způsobilá uzavírat zcela sama (srov. § 12 odst. 2 a samozřejmě i odst. 1 obč. zák.) či nikoli.

¹⁰⁾ Možnost světlých okamžiků lze výjimečně připustit na př. při duševních poruchách vznikajících kornatěním mozkových cév, pokud ještě nedošlo k senilní demenci a osobnost není příliš změněna (srv. Knobloch-Knoblochová, cit práce str. 29).

V prvním případě půjde s hlediska náležitostí subjektu o platný právní úkon, proti kterému by nebylo možno v tomto směru s úspěchem nic namítat. V druhém případě je sice tato osoba též oprávněna jednat sama, avšak k platnosti jejího právního úkonu je třeba vždy přivolení zákonného zástupce (srov. § 14 obč. zák.).

Pokud toto přivolení chybí, nestane se právní úkon platným a právní poměr právním úkonem zamýšlený nevznikne. V právní nauce se mluví o t. zv. negotium claudicans. Nedostatek přivolení může být v těchto případech zhojen tím, že přivolení zákonného zástupce k právnímu úkonu bude dáno později (dojde pak k t. zv. konvalidaci právního úkonu). Pokud jde o dodatečné přivolení, soudím, že je možno je dát až do okamžiku, než bude právní úkon pravomocným soudním rozhodnutím prohlášen za neplatný. Nutno poznamenat, že přivolení zákonného zástupce může být dáno též současně s právním úkonem nebo dokonce již i před ním.

Učiní-li však osoba, částečně zbavená svéprávnosti, právní úkon, ke kterému není sama oprávněna, bez přivolení zákonného zástupce a přivolení nebude dáno ani později, jde o právní úkon absolutně neplatný (srv. § 32 obč. zák.).

K prohlášení neplatnosti právního úkonu učiněného takovouto osobou musí být zjištěna:

1. existence pravomocného soudního rozhodnutí o částečném zbavení svéprávnosti osoby, platnost jejíhož právního úkonu je napadána,

2. dále že jde o právní úkon, který nelze subsumovat pod případy § 12 odst. 1, 2, obč. zák., a konečně

3. že tu je nedostatek přivolení zákonného zástupce.

Ani tu ovšem nelze vyloučit protidůkaz toho, že původní rozhodnutí o částečném zbavení svéprávnosti bylo pozdějším soudním rozhodnutím již zrušeno, nebo že v případě napadaného právního úkonu šlo o jednání podle § 12 odst. 1, 2. obč. zák., event. že přivolení zákonného zástupce bylo dáno později. Nebylo by však možno připustit protidůkaz toho, že jednající osoba jednala ve světlém okamžiku. Důvody jsou tu tytéž jako u případu uvedeného sub A.

- D. Právní úkon učiní osoba, která si pro duševní poruchu nikoli jen přechodnou nedovede obstarat své věci náležitě. K soudnímu rozhodnutí o částečném zbavení svéprávnosti však u ní nedošlo.

Také tyto osoby jsou co do způsobilosti k právnímu úkonům postaveny na roveň osobám starším 15 a mladším 18 let (srov. § 13 odst. 2 obč. zák.).

Doslovný text citovaného ustanovení mluví pouze o osobách postižených duševní poruchou; nemluví však o osobách, které nejsou schopny pro navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů samy obstarávat své věci náležitě. Už ovšem na začátku jsme vyložili, že pojem duševní poruchy podle § 13 obč. zák. zahrnuje v sobě jak duševní poruchu rázu trvalého, tak i přechodného. Sem se proto mají zahrnout i případy, kdy došlo k přechodné duševní poruše následkem požití alkoholického nápoje anebo omamného prostředku nebo jedu, pro kterou si osoba nemohla obstarat své věci náležitě.

Nadměrnost a navyklost požívání má význam potud, že dává navíc možnost takovou osobu zbavit soudním výrokem částečné svéprávnosti.

Ten, kdo se bude domáhat neplatnosti právních úkonů učiněných takovýmito osobami, bude muset prokázat, že

1. jednající v době uzavření právního úkonu trpěl duševní poruchou, pro kterou si nebyl schopen obstarat sám své věci náležitě, a že

2. nejde o úkon, na který dopadá ustanovení § 12 odst. 1, a 2 obč. zák.

I tu by byly možné protidůkazy vyvracející skutečnost sub 1. až 2. a navíc vzhledem k tomu, že nedošlo k soudnímu výroku o zbavení svéprávnosti, protidůkaz, že dotyčná osoba jednala v tak zv. světlém okamžiku.

IV. Zatím jsme hovořili kromě krátkého exkursu shora sub D jen o významu duševní poruchy trvalého rázu. Jaké však nastanou právní následky, bude-li právní úkon učiněn osobou ve stavu přechodné duševní poruchy, na př. v opilosti, v hypnotickém stavu a pod.?

Je právní úkon v tomto stavu učiněný platný či nikoli?

Odpověď najdeme opět v ustanovení § 13 obč. zák. Podle něho, došlo-li k právnímu úkonu předsevzatému osobou jednající v duševní poruše přechodného rázu, pro kterou si není sama schopna obstarat své věci vůbec, jde o právní úkon neplatný, neboť byl učiněn osobou zcela nezpůsobilou k právním úkonům. Přechodnou duševní poruchu a to, že právní úkon byl jednajícím učiněn v tomto stavu, by ovšem musel ten, kdo by se domáhal jeho neplatnosti, prokázat.

Jestliže by osoba jednala v duševní poruše přechodného rázu, pro kterou by si sama nemohla obstarat své věci náležitě, šlo by též o neplatný

právní úkon, neboť byl učiněn osobou částečně nezpůsobilou k právním úkonům (nesmělo by ovšem jít o případy, o kterých ustanovuje § 12 odst. 1, 2 obč. zák.).

I tu by musela být porucha předchozího rázu prokázána. Jinak by šlo o platný právní úkon.

V. Po takovém obecném výkladu můžeme nyní přistoupit ke konkrétnímu zkoumání, jaké právní následky má duševní porucha v oblasti dědictvého práva.

Bude nás hlavně zajímat, jaký je její význam při posuzování způsobilosti zůstavitele pořizovat o svém majetku závěti.¹¹⁾

Ustanovení § 540 odst. 1 obč. zák., které stanoví, že „činit pořízení nemůže, kdo není v plném rozsahu svéprávný“, je jenom logickým doplňkem obecných ustanovení o způsobilosti k právním úkonům (§ 9 a násl. obč. zák.), na které se tu výslovně odkazuje.

Závěť definuje ustanovení 534 obč. zák. jako „jednostranný projev zůstavitelovy vůle, kterým zůstavitel osobně činí pořízení o svém majetku“. Platnost jednotlivých ustanovení závěti nutno posoudit podle §§ 548 až 551 obč. zák., avšak současně platnost závěti jako celku podle ustanovení §§ 540 až 547 obč. zák. Konečně třeba vždy uvážít, zda závěť, jakožto jednostranný právní úkon, vyhovuje náležitostem podle §§ 32 a násl. obč. zák.

Nás bude zajímat, jaké právní následky nastanou v případě, že o svém majetku pořídila závěti osoba stížená trvalou duševní poruchou. I tu se setkáme s již známými 4 případy:

A. Závěti pořídí o svém majetku osoba, která si pro duševní poruchu, nikoli jen přechodnou, nedovede obstarat své věci vůbec. Je přitom zbavena zcela svéprávnosti pravomocným soudním rozhodnutím.

Takováto závěť je jako celek neplatná, a to absolutně, což znamená, že ji státní notář prohlásí za neplatnou buď z úřední povinnosti, nebo na návrh kterékoli třetí osoby nebo prokurátora. K prohlášení závěti za neplatnou postačí zjištění existence pravomocného soudního rozhodnutí o úplném zbavení svéprávnosti pořizovatele. Závěť prohlásí za neplatnou

¹¹⁾ Duševní porucha má též vliv při zřeknutí se dědictví, odmítnutí dědictví, zrušení závěti a vydědění. I na tyto případy lze aplikovat úvahy, jež budou vyloženy při řešení otázky významu duševní poruchy na způsobilost k pořizování závěti a způsobilost být svědkem při pořizování závěti.

ještě před potvrzením nabytí dědictví sám státní notář projednávající dědictví, a to zvláštním usnesením.¹²⁾ Státní notář by v řízení o projednání dědictví musel odmítnout protidůkaz, že závěť je platná vzhledem k tomu, že zůstavitel v době pořizování závěti měl tak zv. světlý okamžik, a ani by neodkázal navrhovatele, aby své dědické právo uplatnil žalobou (§ 331 odst. 2 o s. ř.), neboť v případech, kdy je někdo zbaven svéprávnosti zcela, nemají, jak již bylo vyloženo tak zv. světlé okamžiky místa.

Pokud by zůstavitel byl zbaven svéprávnosti po sepsání závěti, nemá to vliv na její platnost, pokud by tu ovšem nebyly dány předpoklady uvedené dále pod B. A naopak závěť, kterou pořídila osoba zcela zbavená svéprávnosti, se nestane platnou, stane-li se pořizovatel později způsobilým k právním úkonům, to znamená, že u něho bude zrušeno zbavení svéprávnosti.

Je tedy rozhodujícím pro posouzení platnosti či neplatnosti závěti duševní stav zůstavitele v době, kdy pořizoval závěť.

Jelikož je vyloučeno, aby za osobu zcela zbavenou svéprávnosti pořídil o jejím majetku pro případ smrti opatrovník (srov. § 534 obč. zák. „osobně“), nastupuje po smrti takovýchto osob vždy dědění ze zákona.

B. Závěti pořídí o svém majetku osoba, která si pro duševní poruchu trvalého rázu nedovede obstarat své věci vůbec. K soudnímu výroku o úplném zbavení svéprávnosti však u ní nedošlo.

I takováto závěť bude neplatná, pokud ten, kdo se její neplatnosti domáhá, prokáže, že zůstavitel v době pořizování závěti trpěl trvalou poruchou duševní, pro kterou si nedovedl vůbec obstarat své věci.

Nelze však vyloučit protidůkaz, že zůstavitel v době sepsání závěti poruchou duševní netrpěl, event. trpěl-li, že jednal v tak zv. světlém okamžiku, což ovšem bude důkaz, jak jsem již upozornil, velmi obtížný.¹³⁾

Vzhledem k nejasnosti a pochybnosti skutkového stavu, který by nastal v důsledku takového tvrzení, odkázal by státní notář toho, jehož dědické právo se jeví méně pravděpodobnější (v našem případě toho, kdo by dokazoval, že pořizovatel trpěl v době zřízení závěti duševní poruchou),

¹²⁾ Viz závěry z konference pracovníků občanského procesního práva konané v Liblicích ve dnech 3. a 4. května 1956 (*Právník* 1956, čís. 8, str. 779 a násl.).

¹³⁾ Na obtížnost prokázání duševní poruchy, event. světlého okamžiku pořizovatele, poukazují v cit. práci Knobloch-Knoblochová, str. 28, 29.

aby své dědické právo uplatnil žalobou, při čemž by mu současně určil lhůtu k jejímu podání. (Srov. § 331 odst. 2 o. s. ř.) Nebylo-li by prokázáno tvrzení žaloby, nebo nechal-li by ten, kdo byl odkázán na žalobu, marně projít lhůtu určenou mu k podání žaloby, byla by závěť platná.

Dojde-li tedy v těchto případech k dědění ze zákona či ze závěti, bude záviset na prokázání shora uvedených skutečností.

C. Závětí pořídí o svém majetku osoba, která je pro duševní poruchu nikoli jen přechodnou, nebo pro navyklé nadměrné požívání alkoholických nápojů anebo omamných prostředků nebo jedů částečně zbavena svéprávnosti pravomocným soudním rozhodnutím.

I tu jde o neplatnou závěť. K prohlášení její neplatnosti postačí zjištění existence pravomocného soudního rozhodnutí o částečném zbavení svéprávnosti pořizovatelem. Tím bude eo ipso prokázána nezpůsobilost pořizovatele činit poslední pořízení (srov. § 540 odst. 1 obč. zák.).

Nelze ovšem vyloučit protidůkaz, že usnesení o zbavení svéprávnosti bylo již v době, kdy zůstavitel pořídil závěť, zrušeno. O těchto otázkách by mohl státní notář rozhodnout sám v rámci řízení o projednání dědictví (§ 331 odst. 1 o. s. ř.). Právě tak by mohl sám rozhodnout o nepřipustnosti důkazu, že pořizovatel jednal v době sepsání závěti ve světlém okamžiku.

V této souvislosti zbývá řešit otázku, zda by osoba částečně zbavená svéprávnosti (analogicky jako osoba, která dovršila 15. rok svého věku), jež je jinak co do způsobilosti k právním úkonům postavena na roveň osobám starším 15 a mladším 18 let, nemohla za předpokladu dodržení náležitostí § 545 odst. 2 obč. zák. poříditi platně závěti o tom, čeho nabyla vlastní prací. Toto právo totiž přiznává občanský zákoník výslovně jen nezletilci, který dovršil 15. let (srov. § 540 odst. 2 obč. zák.).

Theorie i praxe¹⁴⁾ vycházejí z použitého pojmu nezletilec, který dovršil 15. rok svého věku a dovozují na základě toho, že osoba částečně zbavená svéprávnosti nemůže sama vůbec platně o svém majetku poříditi závěti, neboť ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák. se na ni nevztahuje.

O správnosti tohoto názoru mám určité pochybnosti. Je pravda, že odpovídá doslovnému znění ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák., tedy že mu svědčí gramatický výklad cit. ustanovení. Leč výklad logický

¹⁴⁾ *Učebnice obč. a rod. práva*, II. vydání, díl 3, str. 43. K. Plank: *Dědické právo*, slov. SNPL 1954, str. 122; Sbírka rozh. čsl. soudů č. 20/1955 (obč.).

i systematický mluví spíše o opaku. Soudím, že by bylo vhodné uvést ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák. v soulad s ustanovením § 13 odst. 2 obč. zák., které stanoví, že osoba částečně zbavená svéprávnosti je co do způsobilosti k právním úkonům postavena na roveň tomu, kdo dovršil 15 let, a přiznat v důsledku toho i osobě částečně zbavené svéprávnosti způsobilost samostatně pořizovat o svém majetku, který nabyla vlastní prací.

Bylo by možno namítnout, že ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák. je výjimkou ze zásady stanovené v § 540 odst. 1 obč. zák., kterážto zásada je odůvodněna zájmem na zabezpečení skutečně svobodného a uvážlivého projevu poslední vůle, jenž by u osoby částečně zbavené svéprávnosti zaručen nebyl.

Takovéto odůvodnění však stěží přesvědčí. Představme si, že osoba částečně zbavená svéprávnosti za svého života, jsouc oprávněna nakládat sama s odměnou za vlastní práci, předsevzme řadu právních úkonů, jejichž předmětem mohou být věci často značné hodnoty. Tyto právní úkony budou platné (srov. § 12 odst. 2 obč. zák.). Pořídí-li však táž osoba o svém majetku závětí, při čemž může býti hodnota celkového majetku v době pořizování již na př. daleko menší než úhrn hodnot věcí, jež tvořily předmět právních úkonů učiněných touto osobou ještě za jejího života, bude závěť neplatná.

I tato úvaha nasvědčuje tomu, že zmíněná disparita mezi nezletilcem a osobou částečně zbavenou svéprávnosti, jinak mu na roveň postavenou, není v tomto směru na místě.

Nutno dále uvážit, že i osoba částečně zbavená svéprávnosti by mohla poříditi závětí toliko o tom, čeho nabyla vlastní prací. Kromě toho další záruku, že dojde k uváženému projevu vůle takovéto osoby, skýtá ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák., podle kterého by osoba částečně zbavená svéprávnosti musela poříditi závětí před státním notářem.

Pokud mnou kritisovaný názor bere na pomoc ke své argumentaci také důvodovou zprávu k ustanovení § 540 odst. 2 obč. zák., jež praví, že jde „současně o vhodný prostředek pro upřednostnění dědění ze zákona před děděním ze závětí“, domnívám se, že dědicové ze zákona jsou i v těchto případech již dostatečně chráněni ustanovením § 551 obč. zák.

Bylo by proto možno učinit tento závěr:

1. Ustanovení § 540 odst. 1 obč. zák. vylučuje osoby zbavené částečně svéprávnosti z toho, aby samy činily poslední pořízení toliko o tom, čeho nenabyly vlastní prací.

2. Osobě částečně zbavené svéprávnosti je třeba analogicky jako nezletilci staršímu 15 let přiznat s přihlédnutím k §§ 545, odst 2 a 551 obč. zák. možnost pořizovat závěti o tom, čeho nabyla vlastní prací.

D. Závěti pořídila o svém majetku osoba, která si pro trvalou duševní poruchu není sama schopna obstarat své věci náležitě, avšak u které k soudnímu rozhodnutí o částečném zbavení svéprávnosti nedošlo.

Také závěť této osoby bude neplatná, jestliže ten, kdo se domáhá její neplatnosti, prokáže, že zůstavitel pořídil závěti ve stavu trvalé duševní poruchy.

Nelze ovšem vyloučit protidůkaz, že zůstavitel duševní poruchou netrpěl, event. trpěl-li, že závěť sepsal ve světlém okamžiku. Vzhledem k tomu, co bylo řečeno sub C., bylo by možno připustit i protidůkaz, že závěť je platná vzhledem k tomu, že pořizovatel pořídil závěti toliko o tom, čeho nabyl vlastní prací.

Otázka platnosti závěti v takovémto případě by musela být zajisté vzhledem na závažnost tvrzení posouzena soudem. (Srv. § 331 odst. 2 o. s. ř.)

VI. Ve všech těchto případech jsme měli na mysli trvalou duševní poruchu. V případě, že bylo poríženo závěti ve stavu přechodné duševní poruchy, budou následky různé podle toho, zda porucha byla takové povahy, že si pro ni zůstavitel nedovedl sám obstarat své věci buď vůbec nebo náležitě.

V prvním případě máme co činit s problematikou, tak jak je vyložena sub B., v druhém případě nutno aplikovat úvahy uvedené sub D.

VII. Duševní porucha však má ještě další poměrně praktický význam v oblasti dědického práva, a to pro posouzení způsobilosti být svědkem při zřízení závěti.

Ustanovení § 546 obč. zák. totiž stanoví, že svědky závěti nemohou být mimo jiné též osoby nesvéprávné.

Postup našeho zkoumání významu duševní poruchy v tomto směru budiž stejný jako v předcházejících případech:

A. Osoby zcela zbavené svéprávnosti soudním rozhodnutím, nemohou být vůbec svědky při zřízení závěti. Zjistí-li státní notář, že tyto osoby vystupovaly ve funkci svědků, prohlásí sám celou závěť bez dalšího za neplatnou.

B. Stejně tak tomu bude i tehdy, jestliže by byla svědkem osoba, která sice není soudem zbavena svéprávnosti, avšak která si pro trvalou duševní poruchu nedovede obstarat své věci vůbec, ledaže by bylo prokázáno, že osoba vystupující v úloze svědka při pořizování závěti duševní poruchou netrpěla, event. trpěla-li, že v té době měla tak zv. světlý okamžik.

C. Je také zcela vyloučené, aby osoba částečně zbavená svéprávnosti byla svědkem při zřizování závěti. Tu je též vyloučen důkaz, že měla v době zřízení závěti tak zv. světlý okamžik.

D. Osoba, která trpí duševní poruchou trvalého rázu, pro kterou si nedovede sama obstarat své věci náležitě, avšak u které k částečnému zbavení svéprávnosti nedošlo, nemůže být způsobilým svědkem při zřizování závěti.

Její nezpůsobilost bude ovšem muset ten, kdo se domáhá prohlášení neplatnosti závěti, prokázat. Ani tu nelze vyloučit protidůkaz, že svědek duševní poruchou netrpěl, event. trpěl-li, že v době zřízení závěti, ve které je uveden jako svědek, měl tak zv. světlý okamžik.

VIII. Pokud by svědek závěti trpěl přechodnou duševní poruchou, pak i tu nastalé právní důsledky by závisely na tom, zda duševní porucha je takového rázu, že si pro ni nedovedl obstarat své věci vůbec nebo náležitě. Podle toho je opět třeba postupovat jako v případech uvedených sub B. nebo sub D.

IX. Naproti tomu tělesná porucha nemá s hlediska způsobilosti k právním úkonům onoho významu jako duševní porucha.

Podle občanského zákoníka je osoba postižená tělesnou vadou plně způsobilá k právním úkonům. Někaké omezení nebo dokonce odnětí způsobilosti k právním úkonům pro tělesnou vadu náš občanský zákoník nezná.

To platí i o oblasti dědického práva. Tělesná vada pořizovatele má význam pouze potud, že ten, kdo nemůže číst nebo psát, musí prohlásit svou poslední vůli před třemi svědky současně přítomnými do zápisu, který mu musí být přečten. Potom musí před ním potvrdit, že listina obsahuje jeho pravou vůli. (Srov. § 544 odst. 1 obč. zák.)

Ustanovení § 545 odst. 2 obč. zák. pak ustanovuje, že „slepí, hluchí, kteří nemohou číst, a němí, kteří nemohou psát, mohou učinit pořízení jen před státním notářem“.

Právě tak nemohou být osoby postižené tělesnou vadou svědky závěti (srov. § 546 obč. zák.).

РЕЗЮМЕ

I. С понятием душевного расстройства мы встречаемся в разных частях гражданского кодекса (ср., например, §§ 15, 16, 540, 546 и др.).

Душевное расстройство влечет за собой разные юридические последствия в зависимости от временного или постоянного характера расстройства и затем в зависимости от совершенной или только ненадлежащей способности лица, терпящего таким расстройством, самостоятельно вести свои дела.

Обе формы душевного расстройства имеют весьма важное по своим последствиям значение с точки зрения дееспособности.

II. Душевное расстройство постоянного характера может влечь за собой лишение дееспособности. Гражданский кодекс различает полное лишение дееспособности и частичное лишение дееспособности. Оба способа имеют, в частности, общим то, что преследуют охрану личности подопечного и его имущественных прав, что могут быть постановлены только судом, что для лиц, лишенных дееспособности, устанавливается попечитель, что при наличии условий §§ 15 и 16 ГК лишение дееспособности должно состояться и что с момента вступления в законную силу решения о лишении дееспособности у супругов прекращается законная имущественная общность (ч. 2 § 25 семейного закона).

Однако предпосылки и последствия лишения дееспособности бывают разные. Лицо, старше 6 лет, можно совершенно лишить дееспособности по причине постоянного душевного расстройства, ввиду которого оно совершенно не способно вести свои дела. Частично можно лишить дееспособности только лицо совершеннолетнее, которое, вследствие душевного расстройства, носящего постоянный характер, или вследствие привычного чрезмерного употребления алкогольных напитков или наркотических средств или ядов, неспособно само вести свои дела надлежащим образом.

Равно последствия обоих способов лишения дееспособности бывают разные. Лица, совершенно лишенные дееспособности, в отношении способности приобретать права и создавать для себя гражданские обязанности, приравниваются лицам до шестилетнего возраста. Вместо них совершают юридические действия их законные представители-попечители. Права и обязанности попечителей приблизительно равняются правам и обязанностям опекунов.

Лица, частично лишенные дееспособности, приравниваются лицам старше 15 лет и моложе 18 лет.

III. Положения § 13 ГК говорят только о душевном расстройстве, а из этого можно сделать вывод, что эти положения имеют в виду обе формы душевного расстройства, как постоянное, так и временное душевное расстройство, и что обе формы влекут за собой потерю или ограничение дееспособности, поскольку лицо, терпящее таким рас-

тройством, неспособно самостоятельно вести свои дела полностью или надлежащим образом.

IV. Если юридическое действие совершит лицо, полностью лишенное дееспособности, то такое юридическое действие является совершенно недействительным. Для объявления недействительности юридического действия достаточно установления существования вошедшего в законную силу судебного постановления. Надо думать, что в этих случаях не может быть речи о допустимости противного доказательства так называемого светлого момента действующего лица (*lucidum intervalum*). Если юридическое действие совершит лицо, в отношении которого имеются предпосылки для лишения его дееспособности полностью, но соответствующее судебное постановление еще не было вынесено, юридическое действие такого лица является недействительным, но конечно тот, кто домогается недействительности такого юридического действия, должен доказать, что юридическое действие было совершено лицом, терпящим душевным расстройством.

Если юридическое действие совершено лицом, частично лишенным дееспособности, то такое юридическое действие является недействительным, за исключением случаев, предусмотренных чч. 1, 2 § 12 ГК, или случая, когда надо было согласие законного представителя.

В случае, когда юридическое действие было совершено лицом, в отношении которого имеются предпосылки для частичного лишения дееспособности, но соответствующее судебное постановление еще не было вынесено, создается такое же положение, как в предшествующем случае, с той, однако, разницей, что лицо домогающееся признания недействительности юридического действия, должно доказать душевное расстройство действующего лица в момент заключения юридического действия.

V. В области наследственного права душевное расстройство имеет значение прежде всего с точки зрения способности наследодателя при составлении завещания. И здесь могут настать случаи, указанные выше под п. IV), с одинаковыми правовыми последствиями. Те же правовые последствия настанут при рассмотрении вопроса о способности быть свидетелем при составлении завещания. С толкованием чч. 1, 2 § 540 ГК, которое дает существующая теория и практика, нельзя согласиться. Понятию несовершеннолетнего, употребленному в приведенном выше положении § 540, необходимо дать распространительное толкование и подразумевать под ним и лицо, частично лишенное дееспособности, или же и лицо, которое, вследствие душевного расстройства, неспособно самостоятельно вести свои дела надлежащим образом.

С чешского перевел С. Захаров

ZUSAMMENFASSUNG

I. Dem Begriff „Geistesstörung“ begegnen wir an verschiedenen Stellen des bürgerlichen Gesetzbuches (zum Beispiel im §§ 15, 16, 540, 546 und anderen).

Die Geistesstörung hat, je danach, ob sie dauernden oder vorübergehenden Charakters ist, oder ob die Person, die von ihr befallen ist, ihre Sachen überhaupt nicht oder nicht gehörig besorgen kann, verschiedene juristische Folgen.

Beide Formen der Geistesstörung haben, vom Standpunkt der Fähigkeit zur Ausführung von Rechtsakten aus gesehen, grosse Bedeutung.

II. Die Geistesstörung von dauerndem Charakter kann die Entmündigung zur Folge haben. Das bürgerliche Gesetzbuch unterscheidet ganze oder teilweise Entmündigung. Beide Arten haben die Verfolgung des Schutzes der Person des Schützlings und seiner Vermögensrechte gemeinsam. Sie können nur vom Gericht ausgesprochen werden, den entmündigten Personen wird ein Kurator bestellt, die Entmündigung kann, sobald die Bedingungen der §§ 15 u. 16 des B. G. B. gegeben sind, gerichtlich ausgesprochen werden. Sobald die Entscheidung rechtskräftig ist, geht bei Ehegatten die gesetzliche Vermögensgemeinschaft ein (§ 25, Abs. 2 d. Familiengesetzes).

Die Voraussetzungen und Folgen der Entmündigung sind aber verschieden. Eine Person, die älter als 6 Jahre ist und durch eine andauernde Geistesstörung ihre Sachen überhaupt nicht besorgen kann, kann ganz entmündigt werden. Eine volljährige Person, welche unter einer andauernden Geistesstörung leidet, oder durch angewöhntes übermässiges Geniessen von Alkoholgetränken, Beteubungsmitteln oder Giften ihre Sachen nicht gehörig besorgen kann, kann teilweise entmündigt werden.

Auch die Folgen beider Arten der Entmündigung sind verschieden. Ganz entmündigte Personen sind, soweit es sich um ihre Rechtsfähigkeit handelt, Personen im Alter bis zu 6 Jahren gleichgestellt. An ihrer Stelle handeln die gesetzlichen Vertreter — die Kuratoren. Die Rechte und Pflichten der Kuratoren entsprechen den Rechten und Pflichten des Vormundes und sind ihnen gleichgestellt.

Teilweise entmündigte Personen sind — soweit es sich um ihre Rechtsfähigkeit handelt, — Personen im Alter von 15 bis 18 Jahren gleichgestellt.

III. Die Bestimmungen des § 13 d. Gesetzes sprechen nur von „Geistesstörung“, woraus hervorgeht, dass damit die andauernde sowie auch die vorübergehende Geistesstörung gemeint ist. Beide Arten können also, und zwar wenn die Person nicht im Stande ist ihre Sachen überhaupt, oder nicht gehörig zu besorgen, den Verlust oder die Einschränkung der Rechtsfähigkeit bedeuten.

IV. Wenn ganz entmündigte Personen einen Rechtsakt vollbringen, ist dieser absolut ungültig. Zur Ungültigkeitserklärung genügt eine gültige gerichtliche Entscheidung.

Der Rechtsakt einer Person, bei der alle Voraussetzungen zur ganzen Entmündigung gegeben sind, die Sache aber noch nicht gerichtlich entschieden wurde, ist ungültig, derjenige aber der, die Ungültigkeit geltend machen will,

muss Beweise darbringen, dass der Rechtsakt von einer geistesgestörten Person vereinbart wurde.

Wenn eine teilweise entmündigte Person einen Rechtsakt vollzieht, ist dieser ungültig. Eine Ausnahme besteht nur in Fällen des § 12 Abs. 1 und 2 des B. G. B. oder wenn der gesetzliche Vertreter die Einwilligung später gibt.

Bei einer Person, bei der alle Voraussetzungen zur teilweisen Entmündigung gegeben sind, die Sache aber noch nicht gerichtlich entschieden wurde, ist die Situation gleich wie im vorausgehenden Falle nur mit dem Unterschied, dass der, welcher die Ungültigkeit des Rechtsaktes geltend machen will, eine Geistesstörung des Handelnden in der Zeit der Abschliessung des Rechtsaktes beweisen muss.

V. Im Gebiet des Erbrechtes ist die Geistesstörung, besonders vom Standpunkt der Fähigkeit des Erblassers aus gesehen, ein Testament zu verfertigen, von Bedeutung. Auch hier können Fälle eintreten, die schon im Absatz 4 bezeichnet wurden. Die gleichen Rechtsfolgen treten bei der Beurteilung der Fähigkeit, als Zeuge bei der Verfertigung eines Testamentes beizuwohnen, auf. Man kann nicht mit der Auslegung des § 540 Ab. 1, 2 des B. G. B. so wie es die bisherige Praxis tut, einverstanden sein. Es ist nötig, den Begriff Minderjähriger, welche im zitierten Paragraphen benutzt wurde, extensiv zu erklären und unter ihm auch eine Person, die teilweise entmündigt, eventuell eine Person, welche wegen einer Geistesstörung ihre Sachen nicht gehörig besorgen kann, verstehen.

Übersetzt von K. Litsch